

ANÀlisi DE PRÀCTIQUES EDUCATIVES VINCULADES AMB LES ADEQUACIONS CURRICULARS INDIVIDUALITZADES

ROBERT RUIZ, PERE PUJOLÀS, TRINI MARÍN, NÚRIA PADRÓS, OLGA PEDRAGOSA I
GEMMA RIERA

Grup de Recerca Sobre l'Atenció a la Diversitat (GRAD). Facultat d'Educació. Universitat de Vic, Carrer de la
Sagrada Família, 7 08500 Vic, e-mail: ruiiz224@ense.gencat.es, pere.pujolas@uvic.es, nuria.padros@uvic.es,
olga.pedregosa@uvic.es, gemma.riera@uvic.es

Data de recepció: 27/5/2002

Data de publicació: 31/5/2002

RESUM

En aquesta recerca s'analitzen –des d'un enfocament educatiu inclusiu– les pràctiques més habituals vinculades a l'elaboració d'adequacions curriculars individualitzades per als alumnes amb necessitats educatives especials, a Catalunya, amb la finalitat d'identificar els aspectes que haurien de ser objecte de millora. La recerca s'ha fet en dues fases: En la primera, o estudi previ, s'han formulat les hipòtesis de treball i s'ha elaborat el qüestionari que, un cop validat, s'ha enviat a tots els Equips d'Assessorament Psicopedagògic (EAP) de Catalunya. En la segona fase s'han analitzat les dades recollides en les diferents respostes del qüestionari.

RESUMEN

En esta investigación se analizan –desde un enfoque educativo inclusivo– las prácticas más habituales relacionadas con la elaboración de adecuaciones curriculares individualizadas para los alumnos con necesidades educativas especiales, en Cataluña, con la finalidad de identificar los aspectos que deberían ser objeto de mejora. La investigación se ha desarrollado en dos fases: En la primera, o estudio previo, se han formulado las hipótesis de trabajo y se ha elaborado el cuestionario, que una vez validado, se ha enviado a todos los Equipos de Asesoramiento Psicopedagógico (EAP) de Cataluña. En la segunda fase se han analizado los datos recogidos en las distintas respuestas del cuestionario.

ABSTRACT

This research project analyses -from an inclusive educational point of view- the most frequent practices related to individualized curriculum adaptations for students with special needs, in Catalonia, in order to identify all the aspects that need to be improved. The investigation has been carried out in two stages. In the first one, the preliminary study, we developed the hypotheses and the questionnaires. Once the questionnaires was considered valid, they were sent to all the work teams of the EAPs (Psychopedagogical Assesment Teams) in Catalonia. In the second stage, we collected and analysed the answers to the questionnaires.

ÍNDEX

	Pàgina
1. Punt de partida de la recerca	3
2. Objectius de la recerca	4
3. Fases de la recerca	4
4. Les hipòtesis i subhipòtesis de la recerca i les preguntes del qüestionari	5
5. Algunes dades sobre els equips que han respost el qüestionari	5
6. Anàlisi de contingut: Procés de categorització i anàlisi de la freqüència de categories	6
7. Conclusions	11
Per acabar...	14
Referències bibliogràfiques	15
Annexos	
Annex 1: Hipòtesis, subhipòtesis i preguntes del qüestionari	
Annex 2: Categories i freqüències	

El Grup de Recerca sobre Atenció a la Diversitat (GRAD) de la Universitat de Vic (constituït formalment el mes de novembre de 1998) va néixer de la confluència de diversos projectes en els quals intervenien diferents professors i professores de la Facultat d'Educació. Una de les recerques que el grup ha dut a terme ha estat l'anàlisi de les pràctiques educatives vinculades amb les Adequacions Curriculars Individualitzades (ACI) per identificar els elements que haurien de ser objecte de millora, des d'un enfocament educatiu inclusiu. L'objectiu d'aquest informe és descriure breument aquesta recerca i presentar-ne els resultats.

1. PUNT DE PARTIDA DE LA RECERCA

A l'hora de dissenyar i dur a terme aquesta recerca, hem entès per Adequació Curricular Individualitzada (Ruiz, 1999):

- a) El procés de transformació d'una base curricular comuna o general amb la finalitat de fer-la proporcionada a les necessitats que un determinat alumne té per assolir tant com sigui possible les capacitats establertes a l'etapa corresponent a la seva edat i concretades en els Objectius Generals d'Etapa (OGE).
- b) El producte documental d'aquest procés.

Seguint el treball de Ruiz (1999), considerem oportú fer una sèrie de precisions que, tot i la seva obvietat, poden ser molt clarificadores a l'hora de plantejar-nos l'anàlisi de les pràctiques educatives relacionades amb les ACI. Són aquestes:

1. Per adequar "alguna cosa", aquesta "cosa" ha d'existir. Per a adequar el currículum a les característiques d'un alumne d'un grup classe, hem de tenir definit el currículum (els continguts, els objectius, les activitats...) previst per al grup classe; hem de tenir definida la Base Curricular Comuna del grup en qüestió (allò que tenim pensat ensenyar a tot el grup classe en general).
2. Per adequar "alguna cosa" és necessari que aquesta "cosa" no sigui ja adequada, és a dir, "proporcionada" a les característiques i necessitats de l'alumne per al qual volem adequar-ho. Com més "comuna" –és a dir, proporcionada a les característiques de tots els alumnes del grup classe- sigui la Base Curricular, menys adequacions haurem de fer. Per això cal considerar la complementarietat dels tres processos següents:
 - La preparació de la Base Curricular Comuna –la programació que intenta ser general i comuna per a tot el grup- de manera que sigui com més comuna millor, des del començament.
 - La personalització (adequació) del que és comú a les necessitats singulars d'un alumne, en el cas que -a pesar dels esforços inicials en l'elaboració de la BCC- no s'acabi d'ajustar a les seves necessitats.
 - La millora del que s'intenta que sigui general i comú per al seu ús posterior en situacions similars. És a dir, els esforços que s'han hagut de fer per adequar la BCC per a algun alumne ens poden dur, de "rebot", a canviar i millorar la BCC per tal que, en posteriors aplicacions, no haguem d'adequar-la, o no haguem d'adequar-la tant.
3. Per adequar "alguna cosa" fa falta també una disposició positiva per a fer-ho. És una altra obvietat, però si no tenim això ben present difícilment podrem fer l'esforç d'atendre tots els alumnes en la seva diversitat. Per això, cal tenir molt present el següent:
 - És necessari assumir el currículum general com a font principal, o, com a mínim, com a punt de partida, per a concretar les intencions educatives per a tot

l'alumnat, també per a aquells que tinguin necessitats educatives especials. Això vol dir que sempre s'ha de tenir molt present que és el currículum que s'ha d'adequar a les característiques de l'alumne i no a l'inrevés, l'alumne al currículum.

- També és necessari no considerar el currículum oficial com a quelcom inamovible i, molt menys encara, les concrecions del currículum oficial per a un centre determinat (els Projectes Curriculars de Centre) (PCC). Tot el contrari, el que hauríem d'intentar és que el currículum oficial i els PCC siguin, cada vegada més, un referent educatiu per a tots els alumnes, és a dir, una Base Curricular realment comuna, apta per a tot l'alumnat.

Enteses d'aquesta manera, més que una mesura extraordinària per atendre la diversitat d'un alumne, considerat individualment i al marge del que tenim previst per a la resta, les adequacions del currículum esdevenen una mesura de personalització d'allò que és general –el currículum comú– per adequar-ho a les característiques d'algun alumne singular.

Entenem que tant el procés de transformació de la Base Curricular Comuna per fer-la adequada a les necessitats educatives d'un alumne en concret –que, en el seu conjunt, constitueix l'ACI– com el document que normalment se'n deriva, ha donat peu a pràctiques educatives molt diverses, en les quals podem identificar alguns aspectes que els professionals implicats consideren positius i eficaços, des dels postulats de l'escola inclusiva, al costat d'altres que aquests mateixos professionals identifiquen com aspectes que caldria millorar. Aquesta era, precisament, la finalitat de la nostra recerca.

2. OBJECTIUS DE LA RECERCA

Els objectius més específics de la recerca han estat els següents:

1. Descriure les principals característiques de les pràctiques vinculades amb les ACI.
2. Identificar els aspectes d'aquestes pràctiques que els professionals implicats consideren més eficaços i positius, i en quin sentit o sentits.
3. Identificar els aspectes d'aquestes pràctiques que els professionals implicats consideren més objecte de millora i sobre quines condicions o aspectes caldria incidir per a produir aquesta millora.
4. Fer propostes que permetin la millora de les pràctiques vinculades amb les ACI.

3. FASES DE LA RECERCA

Aquesta investigació ha tingut dues fases clarament diferenciades:

1. *Estudi previ; formulació de les hipòtesis i elaboració del qüestionari sobre les pràctiques en els centres educatius en relació a les ACI.*

Durant el curs 1998-1999 vam entrar en contacte amb cinc mestres d'educació especial de diferents escoles que, juntament amb dos professionals de l'Equip d'Assessorament Psicopedagògic (EAP) de la seva zona, es trobaven periòdicament moguts per la insatisfacció i els dubtes que generaven certes pràctiques relacionades amb el mestre d'educació especial, sobretot les vinculades amb l'elaboració de les adequacions curriculars individualitzades. Aquests contactes previs ens van permetre fer una sèrie de constatacions que, evidentment, no es podien generalitzar perquè es referien a un context molt determinat i eren fetes a partir de les impressions de professionals sensibilitzats per l'educació especial. De tota manera, aquestes constatacions –convertides en hipòtesis de treball, de les quals

se'n derivaven diferents subhipòtesis- ens van orientar en la confecció del qüestionari utilitzat com a eina de recollida de dades per a la nostra recerca.¹

2. Recollida i anàlisi de les dades facilitades pels EAP de tot Catalunya a partir del qüestionari. Proposta de millores en l'elaboració i aplicació de les ACI.

Durant el curs 1999-2000 vam adreçar aquest qüestionari a tots els EAP de Catalunya, el col·lectiu de professionals que, per les funcions que tenen encomanades i les tasques que duen a terme, més coneix l'estat de la qüestió en el nostre país. 33 equips –del total de 79 que n'hi ha a Catalunya- van respondre aquest qüestionari. L'anàlisi del contingut de les respostes del qüestionari ens ha servit per comprovar les hipòtesis i subhipòtesis de la nostra recerca.

El que presentem en aquest informe és, fonamentalment, un resum d'aquesta segona fase de la recerca i les conclusions a les quals hem arribat després de buidar i analitzar el contingut dels qüestionaris.

4. LES HIPÒTESIS I SUBHIPÒTESIS DE LA RECERCA I LES PREGUNTES DEL QÜESTIONARI

A l'annex 1 es recullen les hipòtesis de la recerca –amb les subhipòtesis derivades de cadascuna- juntament amb les preguntes del qüestionari, l'anàlisi del contingut del que ens havia de permetre comprovar fins a quin punt es confirmaven o no les nostres sospites raonades inicials².

5. ALGUNES DADES SOBRE ELS EQUIPS QUE HAN RESPOST EL QÜESTIONARI

A la taula 1 es consigna el nombre d'EAP que han respost el qüestionari, per delegacions territorials, amb el percentatge d'equips que l'han retornat complimentat, en funció del nombre total d'equips de la demarcació.

En el seu conjunt, el percentatge d'equips que han contestat el qüestionari (la que ha estat la mostra real de la nostra recerca) és força baixa (42 %) i, per tant, poc significativa. De tota manera, si analitzem aquestes dades per Delegacions Territorials (DT), veurem que hi ha diferències notables entre elles: Des de les DT de Barcelona I, Barcelona II, Baix Llobregat-Anoia i Lleida (amb un percentatge igual o superior al 50 %), fins a les DT de Girona i Tarragona (amb els percentatges més baixos: un 20 % i un 16'5 %, respectivament), passant per la DT del Vallès Occidental (amb un 37'5 %).

Tot i això, no hem cregut oportú diferenciar els resultats segons les DT i hem optat per relativitzar les conclusions: no podem assegurar que les opinions recollides en els qüestionaris siguin imputables a tot el col·lectiu, però sí que podem considerar que són representatives de la manera de pensar d'una majoria força àmplia de professionals que intervenen, des dels EAP, en l'elaboració de les ACI en els centres de les seves respectives delegacions.

¹ Podeu veure un informe sobre la primera fase (amb un resum de les actuacions portades a terme fins a l'elaboració i validació del qüestionari) a Ruiz et alt. (2000).

² El Qüestionari presentat als EAP tenia setze preguntes. Finalment, hem prescindit de la pregunta núm. 4, sobre els continguts fonamentals de les ACI, perquè no ha estat possible culminar el procés de categorització, a l'hora d'analitzar el contingut de les diferents respostes a aquesta pregunta.

Delegació Territorial (DT)	Nombre total d'EAP	Han respost el Qüestionari	% en funció del nombre d'EAP de la DT
Barcelona I – Ciutat	11	6	54'5 %
Barcelona II – Comarques	18	9	50 %
Baix Llobregat – Anoia	9	5	55'5 %
Vallès Occidental	8	3	37'5 %
Lleida	11	6	54'5 %
Girona	10	2	20 %
Tarragona	12	2	16'5 %
TOTAL:	79 (100 %)	33 (42 %)	

Taula 1

6. ANÀLISI DE CONTINGUT: PROCÉS DE CATEGORITZACIÓ I ANÀLISI DE LA FREQUÈNCIA DE CATEGORIES.

Per a comprovar cada una de les subhipòtesis s'ha analitzat el contingut de les respostes de les preguntes corresponents del qüestionari, tot identificant, per una banda, les diferents categories i analitzant, per l'altra, les relacions entre elles (en un mapa de categories de cada subhipòtesi) i la seva freqüència. A l'annex 2 d'aquest informe reproduïm els quadres de categories i la seva freqüència, de cadascuna de les 15 subhipòtesis de la recerca. En aquest apartat volem fer alguns comentaris sobre cada una, a partir de l'anàlisi de contingut de les quinze preguntes del qüestionari.

Subhipòtesi 1: Les àrees que més s'adeqüen són les instrumentals

Una de les categories identificades (*"Les àrees que més s'adeqüen són les instrumentals"*)—que coincideix amb la subhipòtesi— es repeteix en tots els equips que han contestat el qüestionari. Alguns equips també responen que s'adeqüen amb menys freqüència altres àrees curriculars (com coneixement del medi social i natural) o bé les àrees d'educació física, educació musical i educació visual i plàstica per a alguns alumnes singulars o amb alguna discapacitat específica. Dos equips assenyalen que per als alumnes amb discapacitats més greus, més que àrees curriculars, s'adeqüen altres continguts no propis d'una àrea determinada, com és ara: hàbits d'autonomia i hàbits socials.

Subhipòtesi 2: Les àrees que més s'adeqüen són les instrumentals perquè es considera que són les més importants per poder treballar els continguts de totes les àrees.

Les categories que estan en la línia de la subhipòtesi (*"[S'adeqüen aquestes àrees] perquè són instrumentals"*; *"[...] perquè són transversals"*; *"[...] perquè són funcionals"*; *"[...] perquè faciliten l'accés a la resta del currículum"*) representen el 80 % de la freqüència de les categories identificades. El 20 % restant respon a categories més allunyades de la subhipòtesi, com és ara: *"[S'adeqüen aquestes àrees] perquè faciliten la inserció a la vida activa i quotidiana"*; *"[...] perquè la normativa les considera prioritàries"*; *"[...] perquè s'hi dediquen més hores"*; *"[...] perquè són les que més preocupen als mestres"*...

Subhipòtesi 3: S'utilitzen fonamentalment protocols similars als publicats pel departament d'Ensenyament.

Una mica més de la meitat de la freqüència de les categories identificades (52'6 %), efectivament, coincideixen amb la subhipòtesi, però la resta de categories (el 47'4 %) s'allunyen de la subhipòtesi, o bé perquè *"no utilitzen cap protocol"* (7'9 %), o bé perquè *"utilitzen un protocol proposat per l'EAP"* (23'7 %) o bé un *"protocol proposat pel centre"* (15'8 %).

Subhipòtesi 4: Les ACI són programes individualitzats centrats en els dèficits de l'alumne i sense una vinculació clara amb el que treballa la resta d'alumnes del grup-classe.

La freqüència de les categories identificades sobre aquesta qüestió s'allunyen força d'aquesta subhipòtesi: Són més freqüents (un 46 %) les categories que no coincideixen amb la subhipòtesi, que no pas les que coincideixen (un 36 %). Per exemple, la categoria que coincideix amb la subhipòtesi (*"L'ACI no està vinculada amb la programació d'aula"*) només apareix 6 vegades (el que equival al 12 % del total de la freqüència); en canvi, la categoria contrària (*"L'ACI està vinculada a la programació d'aula"*) apareix 16 vegades (el 32 % del total).

Subhipòtesi 5: El que s'ha concretat a l'ACI d'un alumne es treballa majoritàriament a l'aula d'educació especial.

En aquest cas, les respostes queden molt repartides en tres grans blocs: Un primer bloc (amb un 35'3 % de la freqüència total) estaria en la línia de la subhipòtesi, segons la qual el que s'ha concretat a l'ACI d'un alumne es treballa fonamentalment en l'aula d'educació especial del centre. Un segon bloc (29'7 %), constata que, al contrari, es treballa fonamentalment a l'aula ordinària. I un tercer bloc (35'3 %) s'inclina per manifestar que el que s'ha concretat a l'ACI es treballa de forma complementària a l'aula ordinària i l'aula d'educació especial.

Subhipòtesi 6: Els continguts que treballen els alumnes a qui s'ha fet una ACI quan són a l'aula ordinària, són diferents als que treballen la resta del grup-classe.

Les categories que apareixen amb més freqüència (que representen el 63 % de la freqüència total) desmenteixen aquesta hipòtesi. Predominen més respostes a l'estil de *"Treballen el mateix que els seus companys, però amb objectius diferenciats"*, o *"amb activitats adaptades"* o *"adaptant la metodologia"*, que no pas les respostes com ara *"Realitzen activitats diferenciades"* o *"utilitzen material curricular diferenciat"*.

Subhipòtesi 7: El que els alumnes a qui s'ha fet una ACI treballen a l'aula ordinària no queda recollit en cap document.

També en aquest cas, les categories més freqüents estan en una línia contrària al que afirma la subhipòtesi: Un 77% del total de la freqüència es refereix a categories segons les quals el que els alumnes a qui s'ha fet una ACI treballen a l'aula ordinària (les activitats, o els continguts i els objectius, o els materials) –en totes les àrees o, com a mínim, en les àrees instrumentals- queda recollit en algun document (en l'ACI, en la programació d'aula, en el dossier dels alumnes, en el registre del mestre, o en algun document sense especificar). En canvi, només el 33 % restant del total de la freqüència de les categories identificades coincideixen més plenament amb la subhipòtesi.

Subhipòtesi 8: Els usuaris de les ACI són, generalment, els alumnes amb necessitats educatives especials derivades de dèficits o discapacitats.

Només s'han identificat 12 respostes (un 20'7 % de la freqüència total) que corresponen a una categoria que coincideix amb la subhipòtesi. Llevat de cinc respostes que corresponen a tres categories més indefinides, totes les altres (que representen el 70 % del total de la freqüència) donen a entendre que el ventall d'alumnes a qui s'ha fet una ACI és molt més ampli que el col·lectiu d'alumnes que tenen necessitats educatives especials vinculades a una discapacitat (inclou també, per exemple, els alumnes d'incorporació tardana, o els alumnes sense discapacitats amb retards d'aprenentatge importants...).

Subhipòtesi 9: El professorat sol tenir una percepció negativa de l'ACI, ja que considera que és una dificultat afegida, més que no pas una ajuda, així com un document burocràtic que els centres es veuen obligats a fer.

En canvi, en aquest cas les categories que apareixen amb més freqüència (representen un 69 % de la freqüència total de les respostes identificades) estan en la mateixa línia que la subhipòtesi (*[El professorat percep l'ACI] com una tasca burocràtica o poc útil*; *[...] com una tasca difícil per a la qual no està preparat*; *[...] "com una càrrega afegida"*; *[...] com una tasca que comporta molta feina i temps*...). Només el 31 % de les respostes identificades desmenteixen la subhipòtesi (*[El professorat percep l'ACI] com una tasca útil i necessària que permet concretar i orientar la intervenció en un alumne*; *[...] com una tasca útil, tot i que necessiten ajuda d'altres professionals per dur-la a terme*...

Subhipòtesi 10: El professorat reacciona de forma negativa davant la necessitat d'adequar el currículum a algun dels seus alumnes i deriva la responsabilitat d'elaborar l'ACI cap a altres professionals (majoritàriament el mestre o la mestra d'educació especial i el psicopedagog o la psicopedagoga de l'EAP)

Hi ha molta dispersió en les categories identificades en les respostes a la pregunta referida a aquesta subhipòtesi, en funció de diferents variables (tal com es mostra en la Taula 2): (a) Segons si el professorat compta o no amb la col·laboració d'altres professionals; (b) segons l'etapa o curs de l'alumne a qui s'ha d'adequar l'ACI; (c) segons l'experiència prèvia del professorat; (d) segons la disponibilitat o predisposició del professorat.

En conjunt, les categories de les diferents variables que denoten una actitud o reacció menys positiva o negativa (que sumen el 69 % de la freqüència total) –les quals confirmen la subhipòtesi– predominen sobre les actituds o reaccions més positives (que representen un 31% de la freqüència total).

Variables	Categories més positives	F	%	Categories menys positives o negatives	F	%
(a) L'ajuda o no d'altres professionals	10.1 Reacciona bé si té l'ajuda d'altres professionals	4	8'3	10.2 Demana col·laboració per dur-la a terme	5	10'4
				10.3 Deriva la feina a un altre professional	9	18'8
(b) L'etapa o curs	10.4 Els mestres de cursos inferiors es mostren més receptius	3	6'2	10.5 Els mestres de cursos més superiors hi troben més dificultats	2	4'2
(c) L'experiència prèvia	10.6 Reaccionen millor si tenen alguna experiència prèvia.	2	4'2	10.7 Si no tenen experiència prèvia, mostren més reserves a l'hora d'elaborar una ACI	2	4'2
(d) La disponibilitat o predisposició dels professors	10.8 Es mostren disposats a realitzar una ACI	6	12'5	10.9 Creuen que és molt difícil fer una ACI	2	4'2
				10.10 Mostren expectatives baixes sobre la utilitat de les ACI, en contraposició a la feina que comporta	9	18'8
				10.11 Mostren un rebuig o un total desacord amb la realització de l'ACI	4	8'3
Total:			31'2	Total: 68'9		

Taula 2

Subhipòtesi 11: Els tutors (o els professors d'àrea) solen tenir un paper passiu en l'elaboració de l'ACI: els mestres d'educació especial (o els professors de pedagogia terapèutica o el psicopedagog) solen elaborar l'ACI dels alumnes que ho requereixen. Eventualment, el professional de l'EAP participa en aquesta elaboració.

En aquest cas, només un 18 % del total de la freqüència de les categories desmenteixen la subhipòtesi, mentre que un 82 % de la freqüència total de les categories van en la mateixa línia de la subhipòtesi, tot i que les respostes són molt variades. Les més freqüents són:

"El professional de l'EAP col·labora i/o assessora en l'elaboració de l'ACI" (9'5 %), o "coordinen i dinamitzen el procés d'elaboració de l'ACI" (8'4 %); "Els professors de secundària deleguen la responsabilitat a altres professionals" (8'4 %); "Els tutors tenen un paper passiu i secundari" (7'4 %); "Els mestres d'educació especial prenen la iniciativa en l'elaboració de les ACI" (7'4 %) o bé "tenen un paper molt actiu en l'elaboració de les ACI" (7'4 %); "Els mestres d'educació especial coordinen i dinamitzen el procés d'elaboració de les ACI" (6'3 %) o bé "concreten per escrit l'ACI o els acords de l'ACI" (5'3 %); "Els tutors deleguen la responsabilitat en altres professionals" (5'3 %); "El professional de l'EAP pren la iniciativa en l'elaboració de les ACI" (4'3 %) o bé "proporciona criteris per a l'elaboració de les ACI" (2'1 %)...

En la postura contrària hi trobem, entre altres, categories d'aquest estil: *"Tots els professionals col·laboren i participen en l'elaboració de les ACI i en les discussions subjacents"* (7'4 %); *"Els mestres de primària col·laboren en l'elaboració de les ACI"* (6'3 %).

Subhipòtesi 12: Un cop fetes les ACI, s'utilitzen poc en el dia a dia, per articular, ordenar o regular el treball dels diferents professionals en relació a l'alumne a qui s'ha adequat el currículum.

L'anàlisi de la freqüència de les diferents categories identificades en la resposta a la pregunta relacionada amb aquesta subhipòtesi, la desmenteix clarament:

- El 75 % del total de la freqüència de categories afirmen que les ACI tenen un ús pràctic, o bé com a una eina eficaç per regular el treball de l'alumne a qui s'ha elaborat l'ACI (36 %), o bé com a una eina eficaç per coordinar el treball dels diferents professionals (39 %).
- El 25 % restant del total de la freqüència es correspon a dues categories que fan referència al fet que les ACI, un cop elaborades, no tenen un ús pràctic determinat.

Subhipòtesi 13: En general, els professionals que realitzen les ACI no coneixen la normativa a la qual han de recórrer.

Més de la meitat de les respostes estan en la línia d'aquesta subhipòtesi: o bé perquè els qui fan les ACI no coneixen la normativa (56'5 % del total de la freqüència) o bé perquè, si la coneixen, no la tenen present (5 %). En canvi, el 38'5 % de la freqüència total fa referència a categories que van en la línia contrària de la subhipòtesi: els professionals que elaboren les ACI coneixen la normativa, però –en aquest cas– es tracta de mestres d'educació especial, psicopedagogs o professors de pedagogia terapèutica.

Subhipòtesi 14: La normativa referent a les ACI conté moltes ambigüitats, que dificulten la presa de decisions a l'hora d'elaborar-les.

En aquest cas, l'anàlisi de les freqüències confirma clarament la subhipòtesi: Més d'un 70 % del total de la freqüència fa referència a categories que van en la mateixa direcció que la subhipòtesi: *"La normativa no és clara ni pràctica"* (54'3); *"La normativa no és clara ni pràctica ja que no es delimiten els conceptes i criteris a seguir"* (2'9 %); o no ho és *"...perquè les ACI que pretén regular són molt burocràtiques i poc funcionals"* (2'9 %); *"La normativa és clara però no és pràctica"* (11'4 %).

La resta de categories, en canvi, desmenteixen la hipòtesi: *"La normativa és suficientment pràctica i clara"* (14'3 %); *"La normativa és clara i pràctica, però caldria millorar-la"* (8'5 %).

Subhipòtesi 15: En els centres hi ha una notable confusió entre modificacions i adequacions del currículum.

També en aquest cas, finalment, l'anàlisi de les freqüències confirma clarament la subhipòtesi: un 73 % del total de la freqüència inclou categories que estan en la línia de les següents: *"En els centres no es perceben les diferències entre modificacions i ACI"*, o bé *"L'EAP ha d'assessorar sobre les diferències [entre modificacions i adequacions]"*.

La resta, en canvi, es tracta de categories que van en la línia contrària: *"En els centres es perceben les diferències entre modificació i ACI"*, sobretot en aquells que *"han hagut de realitzar alguna modificació"*, o si ens referim als *"mestres d'educació especial, els psicopedagogs o els equips directius"* dels centres.

7. CONCLUSIONS

Del que hem dit fins aquí, se'n dedueix que no totes les subhipòtesis del nostre estudi s'han pogut confirmar amb les dades que hem obtingut del qüestionari, ni s'han pogut confirmar amb la mateixa claredat, tal com es mostra en la Taula 3.

(a) Subhipòtesis més clarament confirmades	(b) Subhipòtesis més clarament desmentides	(c) Subhipòtesis no prou clarament confirmades ni desmentides
1, 2, 9, 10, 11, 14 i 15	4, 6, 7, 8 i 12	2, 5 i 13

Taula 3

Per això, les conclusions del nostre estudi es poden agrupar en tres grans apartats:

a). En la línia del que s'afirmava en les subhipòtesis 1, 2, 9, 10, 11, 14 i 15 del nostre estudi, podem concloure que una bona part, força representativa, dels professionals que intervenen, des dels EAP de Catalunya, en l'elaboració de les ACI, pensen que:

- Les àrees que més s'adeqüen són les instrumentals, entenent com a tal, fonamentalment, l'àrea de llengua i l'àrea de matemàtiques. (Subhipòtesi 1)
- S'adeqüen fonamentalment les àrees instrumentals perquè són les més importants per poder treballar els continguts de totes les altres àrees. (Subhipòtesi 2)
- El professorat, en general, sol tenir una percepció negativa de les ACI: són considerades com un document burocràtic més que s'ha de fer, i com una dificultat afegida, no com una ajuda. Això no obstant, aquesta percepció no és tant general com es pressuposa en les subhipòtesis de l'estudi, perquè també es destaquen força les opinions contràries que perceben l'elaboració de les ACI com una tasca útil i necessària que permet concretar i orientar la intervenció educativa en uns determinats alumnes. (Subhipòtesi 9).
- És lògic, per tant, que bona part del professorat reaccioni de forma negativa davant la necessitat d'adequar el currículum a algun dels seus alumnes, i derivin aquesta responsabilitat cap a altres professionals, com el mestre o la mestra d'educació especial (en els centres de primària), el professor o la professora de pedagogia terapèutica o el psicopedagog (en els centres de secundària), i el psicopedagog o la psicopedagoga de l'EAP (en ambdós casos). De tota manera, les reaccions clarament negatives o menys positives del professorat es donen més en el cas que aquest no tingui l'ajuda d'altres professionals, en el professorat dels cursos superiors, en el cas que no tinguin experiència prèvia en l'elaboració d'una ACI o quan la seva disponibilitat o predisposició és molt baixa. (Subhipòtesi 10).
- Per tot això, els mestres tutors (en els centres de primària) i els professors d'àrea (en els de secundària) tenen, en general, un paper molt passiu en l'elaboració de les ACI. (Subhipòtesi 11).
- Una majoria força àmplia del professorat considera que la normativa sobre les ACI no és prou clara ni pràctica i que hi ha molta confusió entra les modificacions i les adequacions del currículum. (Subhipòtesis 14 i 15).

b). En una línia contrària al que s'afirmava en les subhipòtesis 4, 6, 7, 8 i 12 del nostre estudi, podem concloure que una part força representativa dels professionals que intervenen, des dels EAP de Catalunya, en l'elaboració de les ACI, pensen que:

- Les ACI estan vinculades a les programacions d'aula, més del que es pressuposava en l'estudi inicial. Entre una bona part dels professionals dels EAP, no és tan general com inicialment pensàvem la idea que les ACI siguin programes individualitzats centrats en els dèficits dels alumnes. (Subhipòtesi 4).
- Entre una bona part dels professionals dels EAP, és més general del que es pressuposava en l'estudi inicial, la idea que els alumnes a qui s'ha fet una ACI, quan estan a l'aula ordinària, treballen els mateixos continguts que la resta dels companys i se'ls adequen les activitats, els objectius didàctics o la metodologia. No es pot dir, per tant, amb la claredat que es podia desprendre de l'estudi inicial, que els continguts que treballen a l'aula ordinària els alumnes a qui s'ha fet una ACI siguin diferents dels que treballa la resta del grup-classe. (Subhipòtesi 6).
- Entre una bona part dels professionals dels EAP, també és més general del que es podia deduir de l'estudi inicial, la idea que el que treballen en l'aula ordinària els alumnes a qui s'ha fet l'ACI queda recollit documentalment en la mateixa ACI o en algun altre registre. No es pot dir, per tant, amb la claredat que es podia desprendre de l'estudi inicial, que el que els alumnes a qui s'ha fet l'ACI treballen a l'aula ordinària no queda recollit en cap document (Subhipòtesi 7).
- Igualment –en contra del que es pressuposava en l'estudi inicial- el ventall d'alumnes a qui es fa una ACI és molt més ampli que el col·lectiu d'alumnes que tenen necessitats educatives especials vinculades a alguna discapacitat. També s'adequa el currículum als alumnes d'incorporació tardana i als que no tenen cap discapacitat però sí un retard d'aprenentatge important. (Subhipòtesi 8).
- Finalment, el nostre estudi també ha permès constatar que una bona part dels professionals dels EAP consideren que les ACI són percebudes d'una forma molt més positiva del que es podia desprendre de l'estudi inicial: es considera que són una eina pràctica i eficaç, sigui per regular el procés d'aprenentatge de l'alumne a qui s'ha adequat el currículum, sigui per coordinar el treball dels diferents professionals. (Subhipòtesi 12).

c). Finalment, en una línia que ni desmenteix ni confirma amb prou claredat el que s'afirmava en les subhipòtesis 3, 5 i 13, segons un nombre força representatiu de professionals dels EAP de Catalunya, també es pot dir que:

- A més dels protocols proposats pel Departament d'Ensenyament, a l'hora d'elaborar les ACI se n'utilitzen d'altres, proposats per l'EAP o adoptats pel propi centre.
- El que s'ha concretat a l'ACI d'un alumne es treballa majoritàriament o bé a l'aula d'educació especial, o bé a l'aula ordinària, o bé de forma coordinada entre l'una i l'altra.
- El grau de coneixement que els professionals que realitzen les ACI tenen de la normativa que regula la seva elaboració és més gran en aquells que estan més familiaritzats amb aquest tema (com els mestres d'educació especial, els professors de pedagogia terapèutica i els psicopedagogs), que no pas en els que no hi estan tan familiaritzats.

* * *

La clara discrepància entre el que es proposava en cinc de les subhipòtesis (sobre un total de quinze) (vegeu la Taula 3) i el que hem pogut constatar en l'anàlisi de les dades obtingudes, pensem que s'explica, en bona part, perquè les hipòtesis generals de la recerca

(i les corresponents subhipòtesis) es van fer a partir d'un estudi previ realitzat amb mestres d'educació especial i, en canvi, el qüestionari s'ha adreçat a un col·lectiu amb notables diferències, els professionals dels EAP. Mentre els primers formen part dels claustres dels centres i perceben de prop i des de dins dels propis centres les pràctiques vinculades amb l'elaboració de les ACI, els segons formen part d'equips de sector i també veuen de prop, però des de fora dels centres, les mateixes pràctiques. De tota manera, això té poca importància. El que preteníem era conèixer més aquestes pràctiques segons la percepció dels professionals que en poden tenir una visió més de conjunt, i això pensem que en bona part ho hem aconseguit. Que les subhipòtesis inicials s'hagin confirmat o desmentit, o ni una cosa ni l'altra, és, en aquest cas, quelcom secundari. L'important és que haguem pogut constatar, per una banda, que algunes pràctiques educatives vinculades amb les adequacions del currículum –sempre segons el punt de vista, si no de tot el col·lectiu, sí d'una part força representativa dels professionals dels EAP de Catalunya-, si bé no es poden identificar plenament (al menys algunes) com a pràctiques clarament inclusives, tampoc no se n'allunyen massa, tal com ens podia semblar inicialment, i tenen alguns punts de confluència; i, per altra banda, altres aspectes d'aquestes pràctiques que, en canvi, caldrà que es millorin substancialment.

Entre les primeres –les pràctiques més o menys pròximes a enfocaments inclusius-, podem citar les següents:

- La idea que les ACI no siguin programes individualitzats centrats en el dèficit i desvinculats de la programació general (de la Base Curricular Comuna).
- El caràcter funcional de les ACI, com a una eina per regular el procés d'aprenentatge de l'alumne a qui s'ha adequat el currículum i per coordinar el treball dels diferents professionals.
- El fet que els alumnes a qui s'ha fet una ACI treballin, a l'aula ordinària, els mateixos continguts que els seus companys, tot adequant-los els objectius, les activitats o la metodologia.
- Que d'alguna manera quedi registrat el que els alumnes a qui s'ha fet una ACI treballen a l'aula ordinària.
- Que hi hagi un esforç de complementarietat entre el que es fa amb aquests alumnes a l'aula ordinària i a l'aula d'educació especial.
- L'ampliació del col·lectiu d'alumnes a qui cal elaborar una ACI (tot deixant de vincular gairebé de forma exclusiva l'ACI amb l'alumnat que té alguna discapacitat sensorial, física o psíquica).

Entre els aspectes que caldria millorar podem citar els següents:

- La poca consideració, encara, de les adequacions del currículum com una mesura més, entre altres, de personalització del currículum comú o general, per fer-lo proporcional –adequar-lo- a les característiques singulars d'alguns alumnes.
- El fet de no disposar de normatives clares sobre l'adequació del currículum, ni d'instruments que facilitin al màxim l'elaboració de les ACI, com a dos requisits previs que encara ens manquen per aconseguir la participació de tots els professionals implicats, en les mesures de personalització del currículum per a tot l'alumnat.
- La confusió existent entre modificacions i adequacions del currículum.

PER ACABAR...

Som conscients de les limitacions de la nostra recerca, no només pel nombre no prou significatiu d'EAP que van respondre el nostre qüestionari, sinó també perquè hem pogut constatar que darrera de les respostes hi ha concepcions molt diferents d'alguns aspectes fonamentals (com el mateix concepte d'ACI, dels protocols que les recullen, els processos de presa de decisions sobre qui, quan i com cal fer una ACI, etc.), fet que en dificulta l'anàlisi. Si hi hagués una regulació normativa clara sobre aquests aspectes, estudis com aquest podrien ser molt més efectius i facilitarien l'anàlisi comparativa de les pràctiques que s'hi vinculen, com a pas previ per a la millora de la seva qualitat.

Per altra banda, caldria estudiar també –en relació amb l'objecte de la nostra recerca- altres qüestions molt importants com és ara el paper dels pares i dels propis alumnes en la presa de decisions sobre les mesures de personalització del currículum que se'ls ofereixen, el nivell de concreció del currículum en relació al qual es fan les ACI, i la seqüència de passos que es segueixen en la presa de decisions sobre les ACI.

Pensem que un estudi com el que hem dut a terme s'hauria de completar amb estudis similars dirigits a altres col·lectius (mestres d'educació especial, professors de pedagogia terapèutica, psicopedagogs de centre, mestres tutors i professors d'àrea, pares d'alumnes i els propis alumnes...) i amb estudis diferents sobre el mateix objecte de recerca (l'anàlisi i la millora de les pràctiques vinculades amb l'adequació del currículum), com, per exemple, estudi de casos, entrevistes en profunditat, anàlisi de documents, etc. De tota manera, també considerem que les conclusions a les que hem pogut arribar ens marquen ja amb prou claredat el camí que cal seguir per continuar avançant.

REFERÈNCIES

RUIZ, R.: "Algunes reflexions i propostes sobre aspectes conceptuals i pràctics de les Adequacions Curriculars. Disseny de "Bases Curriculars Comunes" per a tot l'alumnat i adequació personalitzada del currículum. *Suports*, vol.3 (1999, núm.2), pàg. 121-148.

RUIZ, R., PUJOLÀS, P., RIERA, G. i PEDRAGOSA, O.: "Anàlisi de pràctiques educatives vinculades amb les Adequacions Curriculars Individualitzades. Una recerca sobre les ACI a Catalunya". Dins A. Miñambres i G. Jové (Coords.): *La atención a las necesidades educativas especiales: De la Educación Infantil a la Universidad. (Actas de las XVII Jornadas Nacionales de Universidad y Educación Especial)*. Lleida: Universitat de Lleida, 2000, pàg. 645-650.

NOTA

Els annexos –i aquest mateix document- es poden consultar a:

www.uvic.es/recerca/recerca.html